

Predvolebná propaganda Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej a Československej národnosocialistickej strany počas 1. ČSR na základe plagátov a letákov zo zbierok Slovenského národného múzea

Linda Dudášová, Historický ústav SAV Bratislava, hislidu@savba.sk

DUDÁŠOVÁ, Linda. Election propaganda Czechoslovak Social Democratic Workers' Party and the Czechoslovak National Socialist Party during the first Czechoslovak Republic based on posters and leaflets from the collections of the Slovak National Museum

In my work I try to capture the visual aspect of the election campaign, taking into account the program of a political party, election results and percipienta election campaign - voters. I underwent analysis of collection objects Slovak National Museum - Museum of History, election posters, leaflets and lists of candidates of political parties.

Election propaganda. Czechoslovak Social Democratic Workers' Party. Czechoslovak National Socialist Party.

Vo svojej práci sa snažím zachytiť vizuálnu stránku predvolebnej kampane, s prihliadnutím na program politickej strany, volebné výsledky a percipienta volebnej kampane - voliča. Analýze som podrobila zbierkové predmety Slovenského národného múzea - Historického múzea, predvolebné plagáty, letáky a kandidátne listiny politických strán.

Plagáty, letáky a všetky propagačné aj dokumentačné stranické materiály poskytujú na základe ich identifikácie a lokalizácie, dešifrovania datovania, miesta výroby, spôsobu výroby, niekedy umeleckej, psychologickéj, sociologickej, lingvistickej a inej analýzy množstvo informácií, ktoré môžu dokresliť profil politickej strany. Existuje široká skupina faktorov, ovplyvňujúcich charakter predvolebnej kampane politickej strany. Volby odrážajú názorové smerovanie, politické nálady a zmysľanie obyvateľov, podávajú reálny obraz rozloženia politických síl, v súvislosti s vnútropolitickými a medzinárodnými udalosťami a to je podstatné pri charaktere koncepcie volebnej propagandy politických strán. Práve potreby voličov a súbor sociálnych, kultúrnych, historických a ďalších súvislostí, ktoré vplývajú na spôsob prezentácie volebnej agitácie možno zmapovať vo vizuálnych médiách, predvolebných, programových, snemových a iných stranických materiáloch. Poskytujú náhľad na použité formy a aspekty predvolebného politického boja (napr. koncentrácia na určitý problém, zľahčovanie resp. ignorácia reality, zreteľ na citovosť adresáta, názorová vyhranenosť až agresivita, používanie zažitých stereotypov a hesiel, zámerné používanie vopred jasne vymedzených riešení, demagógia a útoky na koncepciu protivníka).

Politickú stranu charakterizovali konkrétne predmety so stranickou symbolikou, či už zástavy, odznaky, plagáty, letáky a iné predmety. Vytvárali ich profesionálni politici, profesionálni výtvarníci, radoví členovia, sympatizanti strany. Tvorili tak určitú predstavu o strane, zabezpečovali jej publicitu a práve vďaka publicite, opakovaním istých znakov ju mohli percipienti dekódovať. Dekódovanie nemuselo byť absolútne, mohli nastať isté nepresnosti v interpretácii, lebo niektoré znaky alebo ich mutácie používali viaceré strany, blízkeho či vzdialenejšieho politického názoru.

Sociálnu demokraciu reprezentuje najmä červená farba. Interpretačne má červená farba množstvo

významov, spomeniem aspoň niektoré relevantné k danej téme: vitalita, energia, oheň, slnko, život, krv, víťazstvo, boj, túžba po vyšších hodnotách, myslenie a jeho rozvoj, prísnosť, inteligencia, dôstojnosť a sláva.

Medzi sociálnodemokratické symboly patrí červená zástava - znak organizovaného robotníckeho hnutia. Zástava vo všeobecnosti patrí medzi najstaršie symbolické predmety ľudstva, symbol moci ako takej, symbol moci vládnúceho, neskôr moderných štátnych útvarov, politických hnutí.

Typickým symbolom politickej strany je heslo. Zväčša stručné a jasné vystihuje najdôležitejšiu myšlienku strany a malo by mať samozrejme silný agitačný účinok.

Sociálnodemokratická symbolika používala viacero grafických symbolov, pravdepodobne najrozšírenejším boli podávané pravice - znamenie princípu jednoty. Charakteristickým bol symbol horiacej fakle, ktorá symbolizuje osvetu v ruke alegorickej ženskej postavy. Sociálni demokrati preferovali vzdelávanie detí robotníctva, roľníctva, sociálne slabších vrstiev, prípadne ďalšie vzdelávanie učňov a robotníkov. K preferovaným patrili mnohé symboly: symbol manuálnej práce - kladivo, zemeguľa, prípadne jej časť, spoza ktorej vychádza slnko (symbol perspektívnej budúcnosti robotníkov a roľníkov), slnečné lúče ako symbol života, stranícka symbolika (napr. podávané pravice) vo vavrínovom venci (vavrín staroveká posvätná rastlina ako symbol víťazov a oslávencov) alebo v lipovom venci.

Symboliku nájdeme v rozličných typoch politických či straníckych materiálov, najmarkantnejšie nás však osloví z plagátov. Josef Kroutvor nazval plagát výstižne posolstvom ulice. Prezentácia plagátu na uliciach je pre politickú stranu ten najjednoduchší a účinný spôsob agitácie. Okrem politického obsahu má plagát tiež umelecký prejav. Ten je však podriadený straníckej ideológii. Stáva sa reálnym, sociálnym alebo iným, podľa potreby. Pre politický plagát je nosná myšlienka, silné gesto, heslo. Jednoduchý text vo forme hesla spoluvytvára výraz plagátu. Ten musí byť demonštratívny a okamžite jasným symbolickým jazykom účinkovať na adresáta. Na prijímateľa silne vplývajú veľké farebné plochy. Používaná je často psychologická skratka, ale aj kliše alebo istý stereotyp.

V zbierkach SNM - Historického múzea sa nachádza sa 29 volebných materiálov Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej z obdobia 1918 - 1938, 2 plagáty, 14 letákov a 13 kandidátnych listín.

PLAGÁT H 18480 1980/457

tlačiareň: Tiskem lidové knihtiskárny A. Němec a spol. Praha

rozmery: 93 x 126 cm

farebnosť: papier (podklad) - biela farba, kresba a písmo - červená, čierna farba

datovanie: neuvedené

charakteristika:

Razanciu plagátu podčiarkuje stručný heslovitý text: "Socialistická republika ochrana slabých je cílem sociální demokracie Ženy! Muži! Dejte jí své hlasy!" Dominantu plagátu však predstavuje výtvarné stvárnenie ženy s dieťaťom v náručí. Ženská postava zobrazená z poloprofilu do pol pása, nápadne pripomína predstaviteľku francúzskej revolúcie, alúzia na Mariannu (pravdepodobný vplyv svetového umenia - Delacroix, Daumier či Gericault), na hlave má červenú čiapku. Jej tvar zodpovedá tzv. frýgickej čiapke, ktorá bola považovaná za symbol vlády ľudu počas francúzskej revolúcie. Žena je odetá v červenej tóge. Tóga zjavný prvok neoklasicizmu, čerpajúci z antiky. Signované autorom: FN alebo HN. Symbol matky má silný sociálny náboj. Matka vystupuje ako predstaviteľka prvopočiatku a bezpečia, sociálni demokrati adresujú svoju predvolebnú kampaň takmer vždy na matky, ale aj na vdovy a siroty. Archetyp matky má podobu osobnú ale aj podobu pestúňky, opatrovateľky. Môžeme teda chápať danú symboliku sociálnej demokracie aj takým spôsobom, že sa sama personifikuje do úlohy opatrovateľky svojich voličov. Farebná symbolika predstavuje absolútnu ikonografiu sociálnej demokracie. Červená farba je typickou pre túto stranu.

PLAGÁT bez inventárneho a prírastkového čísla

tlačiareň: Tiskem Lidové knihtiskárny A. Němec a spol., Praha II., Hyberská ul. č. 7.

rozmery: 47 x 61 cm

farebnosť: papier (podklad) - biela farba, kresba a písmo - červená, sivá, čierna farba

datovanie: neuvedené

charakteristika:

Symbolicky výjav: muž z poloprofilu do pol pásu, v pracovnom odevu, s čiapkou so šiltom, má zdvihnuté ruky nad hlavu, v pravej ruke drží červenú zástavu, ústa má pootvorené - náznak bojovného, resp. víťazného výkriku, za ním stojí na vyvýšenom mieste vpravo alegorická postava (nejasného pohlavia, dlhé vlasy by mohli evokovať ženu, maskulínna postava pripomína muža) v bielej roztrhanej tóge, pripútaná o stĺp lanom, na koncoch lana sú zobrazené čísla 125 a 77. Autor je signovaný: Čejka 31. Heslo na plagáte znie: "Osvobodte samosprávu, volte sociálne demokraticky." Muž, robotník predstavuje boj sociálnej demokracie za práva alebo víťazstvo chudoby, zosobnenej na plagáte spútanou postavou (tiež by mohlo ísť o alúziu Jany z Arku). Spútaná postava je zároveň personifikáciou samosprávy, podľa hesla na plagáte, a voľba sociálnej demokracie bude znamenať slobodnú samosprávu. Otázka samosprávy rezonovala v tridsiatych rokoch, takže by mohlo ísť o toto obdobie.

LETÁK H 42 096 1979/1146

tlačiareň: Slovenská kníhtlačiareň úč. sp., Ružomberok.

rozmery: 14,7 x 21 cm

farebnosť: papier (podklad) - pôvodne biela farba, časom degradovaná, zažltnutá, písmo - čierna farba

datovanie: neuvedené

charakteristika:

Leták je namierený proti tradičnému politickému nepriateľovi: "velkostatkárom, veľkomožným fiškálom a farizejom (farizej - falošný človek, pokrytec, svätuškárom) v rúchu kňazskom." "Ste kedy počuli kňaza, že by sa hneval na druhého kňaza lebo kapitalistu preto, že je inej národnosti ako on? Nikdy! Tí držali vždy pohromade. Ale ľud, ktorí ohlupovali a z neho cicali poslednú kvapku krvi, snažili sa od vekov rozoštváť a rozdeliť na katolíkov, evanjelikov, robotníkov, roľníkov, Maďarov, Čechov, Slovákov, atď., len aby sa medzi sebou ruvali." Nevyhli sa expresívnemu, emotívnemu, štylisticky príznakovému jazyku, ironickému pejoratívnemu tónu. Heslo, ktoré použili sociálni demokrati v tomto letáku, neskôr na svoje potreby upravila a používala komunistická strana: "Do boja za konečné víťazstvo pravdy! Nech žije sociálna demokracia!"

LETÁK bez inventárneho a prírastkového čísla

tlačiareň: neuvedená

rozmery: 21,5 x 29 cm

farebnosť: papier (podklad) - pôvodne biela farba, časom degradovaná, zažltnutá, písmo - čierna farba

datovanie: neuvedené, uvedená kandidátka č. 3 a znak OOO, pravdepodobne parlamentné voľby 1920

charakteristika:

Propagačná kampaň zameraná proti strane národných socialistov má emotívny a expresívny jazykový prejav, používa slang, vulgarizmy, pejoratíva: "Kto sú národní socialisti? Je to chasa cigánov, utrhačov a vydieračov Slovenska. ... Za peniaze keťasov (keťas - kto nezákonne predáva tovar za neprímerané ceny, čierny obchodník, úžerník, vydierač), boháčov a vysávačov prišli nás hlúpiť a odierať. ... Oni sú tí mamlási (mamlas - hlupák, neotesanec, naničhodník), ktorí nechcú s nami verejne svoje sily merať, ale napádajú nás od zadku cigánstvom a utrhačstvom. Za toto haňba im aj ich všetkým pepičkárskym (Pepa - hanlivý výraz používaný pre Čechov všeobecne) vodcom. ... Pracujúci ľud, nedaj sa od národných socialistov, od týchto najväčších cigánov sveta, pánskych lokajov, judášov socializmu, podvodníkov zavádzať." Národní socialisti sú, podľa sociálnych demokratov, vinní za stratu Tešínska. Sociálni demokrati ich obviňujú aj

z nemravnosti: "Čo sa týka spoločných žien, to robia už i dnes národní socialisti a majú ich spoločne, a sociálni demokrati chcú tu spraviť poriadok. Zkazenejších ľudí neni nad národných socialistov, nech oni u nás nekážu, že chcú naprávať mravy."

LETÁK bez inventárneho a prírastkového čísla

tlačiareň: Ján Pocisk a spol., Bratislava.

rozmery: 20,5 x 24,5 cm

farebnosť: papier (podklad) - pôvodne biela farba, časom degradovaná, zažltnutá, písmo - čierna farba

datovanie: neuvedené, uvedená len kandidátka listina s číslom 5, pravdepodobne parlamentné voľby 15. 11. 1925

charakteristika:

"Robotníci! Domkáři! Maloroľníci! Maloživnostníci! Deputátnici! Zamestnanci! Invalidy! Legionári! Vdovy! Ženy!" Z oslovenia sa jasne konštituuje objekt záujmu a voličská skupina sociálnodemokratickej strany. Na letáku sa nachádza drobná kresba - muž, podľa oblečenia (nohavice, košeľa s vyhrnutými rukávmi, pracovná zástera) robotník, resp. roľník, má zdvihnutú ľavú ruku, z ktorej vychádzajú blesky ústiace do čísla (kandidátnej listiny sociálnej demokracie) 5. Blesky smerujú k štyrom postavám, ktoré pred nimi cúvajú. Postavy zosobňujú politických rivalov sociálnych demokratov - pán vo fraku s cylindrom, kňaz v čiernom rúchu, muž s päťcípou hviezdou na hrudi - pravdepodobne komunista a muž s poľovníckym klobúkom, pravdepodobne sedliak. "Kto je nepriateľom pracujúceho ľudu?" - pýtajú sa sociálni demokrati a sami odpovedajú - kapitalisti, veľkostatkári (strana národnej demokracie, strana národnej práce), veľkoagrářnici a argaláři (argaláš - príslušník agrárnej strany v buržoáznej ČSR¹¹) - republikánska strana, veľkosedliaci, klerikáli - Hlinková ľudová strana, komunisti.

Sociálni demokrati: spisovná slovenčina, nárečie, maďarský jazyk, emotívny a expresívny jazykový prejav, slang, vulgarizmy, pejoratíva.

Oslovujú: robotníkov, roľníkov, úradníkov, ženy, matky, vdovy, siroty, vojnových invalidov, malých živnostníkov, zamestnancov železníc...

Témy: všeobecné sociálne požiadavky a na zlepšenie postavenia poľnohospodárskych a priemyselných robotníkov, odluku cirkvi od štátu, vyvlastnenie veľkostatkov, baní, veľkých priemyselných podnikov, dodržiavanie kolektívnej zmluvy, 8 hodinovej pracovnej doby, starobné a invalidné poistenie, koloniálne školy, sociálne výhody pre zamestnancov železníc.

Národní socialisti:

Pre národných socialistov nebola typická červená farba ako pre iné socialistické strany. Práve prívlastkom národne-socialistická sa determinovala aj vizuálna stránka prezentácie strany. Charakteristickým symbolom sa prirodzene stali farby trikolóry - biela, modrá, červená. Ďalší z typických symbolov - jasným grafickým prvkom strany bolo kladivo prekrížené perom (vtáčím perom - brkom). Kladivo ako symbol manuálnej práce, pero ako znak inteligencie.

Politickou zbraňou strany je heslo. Konkrétne na materiáloch Slovenského národného múzea - Historického múzea ani v prístupných materiáloch Slovenského národného archívu sa často neopakovali rovnaké heslá strany. Výnimkou bolo iba heslo Václava Kľofáča: "Rovnosť v národe - rovnosť národom." Medzi, dá sa povedať, najvýstižnejšie heslá možno zaradiť: "Práci - chléb - mír, Spojme Národ a Socializmus!, Celá republika volí národně a socialisticky."

V zbierkach SNM - Historického múzea je spravovaných 48 volebných materiálov Československej národne-socialistickej strany z obdobia 1918 - 1938, z toho je 12 plagátov, 18 letákov a 18 kandidátnych listín.

Plagát H 43946 (1992/24)

Tlačiareň: *Nákladem Ústředního výkonného výboru čs. strany nár. soc. - Tisk Melantrich.*

Rozmery: 48,5 x 62,5 cm

Farebnosť: biela, modrá, červená, fotografia - čiernobiela

Datovanie: neuvedené

Text v slovenčine: *Rovnosť národov – rovnosť v národe! Minister Dr. Ed. Beneš sa usiluje: o mier a zabezpečenie republiky, o silný štát a uspokojenie Slovenska, o hospodársky plán a odstránenie nezamestnanosti. Kto sa usiluje o to isté a chce podporiť jeho politiku, ten k tomu cieľu podporuje jeho stranu. Československú stranu národne – socialistickú a hlasuje na jej kandidátnu listinu číslo 3.*

Čiernobiela fotografia Edvarda Beneša je umiestnená vľavo hore v bielom a modrom ráme, plagát má červený podklad, na ňom je vytlačený text bielej farby, číslo kandidátky modrá farba v bielom orámovaní, v pravom hornom rohu dva karafiáty - biely a červený s modrými obrysmi.

Plagát H 43945 (1992/24)

Tlačiareň: *Fodor nást. Levice - Tel. 70. Š 120*

Rozmery: 47,5 x 63 cm

Farebnosť: podklad biely, (časom degradovaný, zožltnutý) papier, text čiernou farbou, orámovaný modrou a červenou a bielou

Datovanie: neuvedené, obecné voľby, kandidátna listina s č. 5

Text v slovenčine: *Voličia! Volte pri voľbách do obce kandidátov strany československých národných socialistov na kandidátnej listine číslo. 5 ktorá Vám svojím programom a výberom osôb zaručuje, že Vaše záujmy v obci budú svedomite hájené. Kto je pre hospodársky rozvoj mesta, pre obhájenie kultúrnych, školských a sociálnych požiadavkov československého obyvateľstva, bude hlasovať na kandidátku číslo: 5*

Plagát H 43947 (1992/24)

Tlačiareň: *Nákladom vlastným. - "Melantrich" Praha.*

Rozmery: 47 x 63,3 cm

Farebnosť: biely (časom degradovaný, zožltnutý) papier/podklad, písmo - červené

Datovanie: neuvedené, pravdepodobne obecné voľby 1928, neuvedené, pravdepodobne obecné voľby 1928, na základe identického plagátu v Slovenskom národnom archíve, v zložke Krajinského úradu z roku 1928 - KÚ D. 1. 16 - 1928 41a

Text v slovenčine: *Čsl. národní socialisti žiadajú o hlasy len voličov upovedomelých a statočných, ktorí chcú: Aby sa s majetkom obecným šafárilu úsporne a účelne, aby dávky a poplatky obecné neboly uvalované na bedrá nemajetných pracujúcich tried, aby aj naša obec bola obcou pokrokovou a sociálne spravедlivou, aby bola zdravým a šťastným domovom všetkých a vzorne plnila všetky úkoly, ktoré jej príslužia v kultúrnom, hospodárskom a sociálnom živote nášho národa. Kto súhlasí s týmto programom ten bude voliť kandidátnu listinu čl. strany nár.-socialistickej č. /neuvedené/ (predseda senátor V. Klofáč).*

Vľavo uprostred plagátu sa nachádza jednoduchý grafický prvok - plný červený kruh, text takmer identický s plagátom s číslom H 18332 a H 18336 (drobné rozdiely v obsahu smerujúce pravdepodobne k dialektovým dôvodom úpravy textu a type písma).

Leták (bez čísla)

Tlačiareň: *Universum, Bratislava.*

Rozmery: 15,6 x 23,5 cm

Farebnosť: papier (podklad) - pôvodne biela, časom degradovaná, zažltnutá, písmo - čierna

Datovanie: neuvedené, kandidátka listina s číslom 21, teda parlamentné voľby 1925

Charakteristika:

Slováci! Slovenky! Tým listom ideme vás kriesiť, ideme vás budiť! Sme strana robotníkov, sme strana chudobných. Ide o jasné prispôsobovanie sa typológii potencionálneho voliča, nakoľko strana nezdržovala len chudobných straníkov alebo voličov. Ďalej sa odvolávajú na uznávanú autoritu prezidenta T. G. Masaryka: *My máme prezidenta, ktorého celý svet uznáva za najväčšieho človeka. Dajte mu vládu podľa jeho vôle a on sa úplne postaví na vašu stranu, na stranu chudobných! Ved' on sám je synom Slováka, sluhu a učil sa kováčom. Pán prezident vás chudobných volá k sebe. On sám je socialista a chce nám pomôcť.* Apelujú na voličov aby neverili argalášov (posmešný výraz pre agrárnikov) a ľudákov, ktorí žijú z chudobných ľudí. *Ludáci sú maďaróni. Ich komandanti sú v Budapešti. Taký budapeštiansky dôverník je maďarský profesor Tuka, ktorý vládne Hlinkom a celou ľudovou stranou.* Jazyk na letáku je prispôsobený adresátovi, jazyk je mu zrozumiteľný, jednoduchý, emotívny a expresívny (bratříckujú, argaláši, maďaróni a pod.).

Leták (bez čísla)

Tlačiareň: *Universum Bratislava.*

Rozmery: 28,8 x 41,7 cm

Farebnosť: papier (podklad) - pôvodne biela, časom degradovaná, zažltnutá, písmo - čierna

Datovanie: neuvedené, kandidátka listina č. 21, parlamentné voľby

Charakteristika:

Letáku dominuje kresba silno ironická: Hlinka zobrazený v čiernom kňazskom rúchu, v ľavej ruke drží nádobu s nápisom jed, tekutina sa vylieva z nádoby, v pravej ruke drží nôž, črty a výraz jeho tváre zreteľne evokujú podobu s upírom, v pozadí je nakreslené trojvršie s dvojkrížom. Vedľa kresby vpravo je vytlačený text: *Hlinka letí Slovenskom. Leje jed medzi ľud. Letí ako morová rana, ako smrtonosný aeroplán; zdesenie, vrava, krv... Lud volá: Spravodlivý Bože... Ženičky sa modlia v kostole: Zbav nás všetkého zlého...* Nadpis vedľa kresby: *Prečo sa utvorila Hlinkova ľudová strana?* Národní socialisti analyzujú ľudovú stranu: ľudáci vidia socialistov ako neznabohov a bezvercov, majetky kňazov sú obrovské, kňazom ide len o moc, *ľudáci kňazi - sú lakomci, nafúkanci, pôžitkári a frajerkári ... strana, ktorú vedú špiritusoví zlodeji a záletníci.* Na opačnej strane letáku sa nachádzajú dve kresby. Prvá: kňaz v čiernom rúchu a klobúku (asi Hlinka) zakrýva čiernym plášťom slnko, na ktorom je nápis pravda. Druhá: kňaz v čiernom rúchu sediaci na kresle, na kolenách mu sedí mladá žena v bielych šatách, objíma kňaza, kňaz drží ženu za koleno. Medzi kresbami je vytlačený text: *I slovenský ľud pozná pravdu a vyšibe zo svojho stredu tých čiernokňazníkov ľudáckych, ktorí sa klaňajú v skutočnosti len jednej Trojici: Svojmu brušku, svojmu vrecku a čerstvej neveste.* Predvolebná propaganda tu opäť stráca korektnosť a slušnosť, je ironická a expresívna. Leták je obojstranne potlačený.

Leták (bez čísla)

Tlačiareň: *Grafia Piešťany 3945*

Rozmery: 12 x 15,2 cm (preložený na polovicu)

Farebnosť: papier (podklad) - pôvodne biela, časom degradovaná, zažltnutá, písmo - čierna

Datovanie: neuvedené, kandidátka listina s číslom 21, teda pôjde o parlamentné voľby 1925

Charakteristika:

V letáku národní socialisti vymenúvajú svoje politické výdobytky: 8-hodinovú pracovnú dobu, starobné a invalidné poistenie pre robotníkov, živnostníkov, roľníkov, rozdelenie pôdy. Používajú citové vyjadrovacie prostriedky (eufemizmy): *Len socialisti môžu vám pomôcť. Ich program je väčší kúsok chlebička pre ľud.* Emotívne pôsobia tiež prostredníctvom ľudových veršov: *Keby slnko znalo, ak ťažko je robiť, aj ponáhľalo by sa za hory zachodiť. ... Bože môj, otče môj, jak je ten svet zmotaný, čo vystojí, čo vystojí úbohý poddaný! ... Bože môj, otče môj z vysokého neba, keď si nám dal zuby, daj že nám aj chleba!*

Národní socialisti presadzovali v politickom programe: plné nemocenské, úrazové, invalidné, penzijné poistenie, postenie pre prípad straty zamestnania, 8-hodinovú pracovnú dobu, ochranné robotnícke zákonodarstvo, úpravu práce žien, zákaz práce detí, požadovali tiež odluku cirkvi od štátu.

Oslovovali najmä: robotníci, remeselníci, živnostníci, učiteľstvo, úradníci, zemedelci, maloroľníci, trafikanti, skladníci tabaku, krčmári, hostinskí, kaviarníci.

Jazyk: spisovná slovenčina, nárečie, emotívny a expresívny jazykový prejav, slang, vulgarizmy, pejoratíva, irónia, ale aj eufemizmy.

Komparatívny materiál k zbierkovým predmetom tohto typu sa nachádza o. i. v Slovenskom národnom archíve. Podľa zákona 11. zákl. čl. XIV z r. 1914 o pouličnom rozširovaní plagátov boli vzorky letákov a plagátov automaticky zasielané na príslušné štátne úrady, v našom prípade na Krajský úrad v Bratislave. V Slovenskom národnom archíve sú zatiaľ spracované len materiály z volieb do krajských zastupiteľstiev z roku 1928. Letáky a plagáty národných socialistov sa nachádzajú v krabici KÚ D. 1. 16 - 1928 41 a. Konkrétne ide o sedemnást propagáčnych predvolebných materiálov. So zbierkovým fondom SNM-HM sa zhoduje zatiaľ len jeden plagát zo spracovaného fondu Slovenského národného archívu. Ide o plagát s katalógovým číslom 8.

Plagát národných socialistov púta kresbou: mladý muž, zobrazený z profilu, v kroji, mierne zarastený, s dlhšími vlasmi, ostrým nosom, mierne zamračeným obočím, pozerajúci sa vľavo, s valaškou v pravej ruke, ľavá ruka vystretá do priestoru, von z kresby samotnej, s klobúkom na hlave, oblečenú má vlajúcu košeľu, jeden rukáv vyhrnutý, vysoký vybijaný opasok, vlajúci plášť má pripevnený šnúrkou okolo krku, na ramenách s bielo-modro-červenou výšivkou, za mužom sú zobrazené vrchy a oblaky, v ľavom hornom rohu je umiestnený slovenský znak, iniciály J. M., kresba orámovaná červenou linkou. *Už Slovensko vstáva putá si strháva! Opustili nás všetci, nepracovali pre ľud, pracovali len pre seba! Volíme tých, ktorí náš chudobný ľud neopustili a nikdy neopustia! Volíme kandidátne listiny čsl. strany národne-socialistickej (predseda V. Klofáč) a Jednoty čsl. zemedelcov, domkárov a živnostníkov.* Kandidatúra s číslom 13 - čierna farba, plagát je na bielom papieri/podklade, kresba - modrá a červená farba, tlačiareň: *Melantrich Praha*.